

Forska fritt är stort – IUI 1976–1985

Bertil Holmlund

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson och Göran Albinsson Bruhner (red.),
IFN 1939–2014 – 75 år av ekonomisk forskning

 INSTITUTET FÖR
NÄRINGSLIVSFORSKNING

Ekerlids Förlag

FORSKA FRITT ÄR STORT – IUI 1976–1985

BERTIL HOLMLUND

Jag disputerade i nationalekonomi vid Umeå universitet i början av juni 1976. Någon gång under våren hade dåvarande IUI-chefen Lars Wohlin erbjudit mig anställning. Ungefär samtidigt blev jag av Gösta Rehn erbjuden en tjänst vid Institutet för social forskning, SOFI, vid Stockholms universitet. Han var en legendarisk före detta LO-ekonom, som efter en Paris-sejour vid OECD blivit professor i arbetsmarknadspolitik. Valet mellan instituten var inte självklart, men jag valde IUI eftersom det utgjorde en större och bredare nationalekonomisk forskningsmiljö. Tidigt på hösten flyttade jag med familjen till Stockholm.

Riksdagsvalet den 19 september 1976 resulterade i borgerlig valseger och en borgerlig regering tillträdde efter decennier av socialdemokratiskt styre. Finansdepartementet delades i ett budget- och ett ekonomidepartement. Folkpartisten Ingemar Mundebo blev budgetminister och Moderaternas partiledare Gösta Bohman ekonomiminister. Bohman rekryterade IUI-chefen Lars Wohlin som sin statssekreterare.

Regeringsskiftet medförde alltså att IUI behövde en ny chef. De rykten som var i svang på IUI pekade ut Ingemar Ståhl, professor i Lund, som styrelsens favorit. Det var ett alternativ som inte föll i god jord bland seniorforskarna. De lanserade i stället Gunnar Eliasson, docent i nationalekonomi och chefsekonom på Industriförbundet, som ny chef för IUI. Jag vill minnas att ett argument för Eliasson var att han hade ett större internationellt kontaktnät än Ståhl. Själv hade jag inga starka preferenser i chefsfrågan. Styrelsen med ordföranden Erland Waldenström utsåg Gunnar Eliasson till chef för IUI från december 1976. Gunnars goda internationella kontakter fick stor betydelse för IUI:s aktiviteter och även för min egen karriär.

IUI erbjöd på det hela taget en utmärkt ”infrastruktur” för forskning på heltid. Ett lättillgängligt bibliotek var välförsett med tidskrifter men saknade böcker. Den facklitteratur forskarna behövde fick i varje enskilt fall köpas. Ett antal sekreterare (”skrivdamer”) knackade med hög effektivitet snyggt ned i regel handskriv-

na manus. Persondatorer hade ännu inte slagit igenom och det ordbehandlingsprogram som så småningom anskaffades hanterades av sekreterarna.

Arbetsveckan inleddes med möten för den forskande personalen. Den goda avsikten var att förmedla information om vad som var på gång inom olika projekt. Jag fann ibland dessa möten aningen påfrestande. Det var ju svårt att varje vecka rapportera om genombrott på forskningsfronten. I mitt tycke blev det för mycket prat och för lite verkstad. Så småningom utglesades dessbättre dessa tillställningar.

IUI erbjöd goda möjligheter till internationella kontakter. Institutet gästades ofta av utländska forskare, främst från USA. Några kom jag att samarbeta med (Jim Albrecht och Greg Duncan). Via Ned Gramlich och Frank Stafford fick jag möjlighet att under läsåret 1980–81 vistas som gästforskare vid University of Michigan, Ann Arbor.

Gunnar Eliassons vetenskapliga skötebarn hette MOSES, en akronym för "Model for Simulating the Economy of Sweden". Det var ett projekt som Gunnar hade startat innan han blev IUI-chef och som han med stor entusiasm fortsatte med på IUI. MOSES var en okonventionell numerisk modell som beskrev en slags virtuell värld bestående av artificiella agenter (företag och hushåll) som interagerade på olika marknader (se t.ex. Eliasson 1985). Makroutfallen var resultatet av dessa interaktioner på mikronivå. Jag betraktade MOSES med en blandning av beundran och skepsis. Beundran för djärvheten och kreativiteten bakom projektet; skepsis på grund av svårigheten att genomskåda modellen och förstå vilka drivkrafter som var centrala. MOSES var ett mycket tidigt exempel på s.k. agentbaserad modellanalys i nationalekonomi (*agent-based computational economics*), ett område som under senare år rönt ett växande intresse bland nationalekonomer. Kanske var Gunnar och hans MOSES före sin tid?

I det följande ger jag en bild av vad jag sysslade med under mina IUI-år. Jag anställdes för att studera arbetskraftens rörlighet. Den underförstådda planen var att resultaten skulle redovisas i en monografi, vilket då var den traditionella publikationsformen. En monografi blev det så småningom, *Labor Mobility: Studies of Labor Turnover and Migration in the Swedish Labor Market* (Holmlund 1984a). Vägen fram till utgivningen var emellertid krokig med många sidospår. Jag antar att åtminstone en del av mina utvikningar förankrades hos institutets chef, men jag har faktiskt ingen klar minnesbild av detta. Jag hade nämligen i det närmaste obegränsad frihet att ägna mig åt problem och projekt som för tillfället intresserade mig, att gripa idéer och forskningstillfällen i flykten. Gunnar Eliassons ledningsfilosofi tycktes vara, att jag fick ägna mig åt i stort sett vad som föll mig in, så länge jag producerade och publicerade. Och det gjorde jag.

ARBETSKRAFTENS RÖRLIGHET

Min doktorsavhandling hade titeln *Arbetslöshet och lönebildning – kvantitativa studier av svensk arbetsmarknad* (Holmlund 1976).¹ Det var en empirisk studie med fokus på makrofrågor och makrodata. Jag noterade bland annat en stark nedgång i personalomsättningen inom industrin, särskilt avgångar på anställdas egen begäran. Parallellt med avhandlingsarbetet skrev jag tillsammans med min dåvarande Umeåkollega Åke Dahlberg två uppsatser, som handlade om geografisk rörlighet inom Sverige (publicerade i Dahlberg och Holmlund 1978a och 1978b). Det framstod som naturligt att hos IUI fortsätta med rörlighetsstudier. Jag tror att detta var mitt av Lars Wohlin accepterade projektförslag. Detaljer i frågeställningar och metoder diskuterade vi inte närmare.

Jag var inte den förste att studera rörligheten på den svenska arbetsmarknaden. Tre gedigna doktorsavhandlingar är värda att särskilt nämnas. Det gäller Jan Wallanders *Flykten från skogsbygden* (1948), Rudolf Meidners *Svensk arbetsmarknad vid full sysselsättning* (1954) samt Bengt Rundblads *Arbetskraftens rörlighet* (1964). Rundblad disputerade i sociologi, men hans studie skulle antagligen lika gärna ha kunnat passera som avhandling i nationalekonomi.² Wallanders och Rundblads arbeten var resultat av IUI-projekt och publicerades som monografier. De baserades på ambitiösa intensivstudier av regionala och lokala arbetsmarknader; Wallander studerade arbetskraftsbrist i Värmland och Rundblad undersökte rörlighetens drivkrafter bland arbetare och tjänstemän i Norrköping. Meidners avhandling byggde däremot på officiell statistik och andra allmänt tillgängliga data

Min forskning på området arbetskraftens rörlighet sammanfattades som nämnts i en IUI-monografi. Delar av bokens innehåll hade tidigare publicerats (eller skulle komma att publiceras) i tidskrifter (Holmlund 1980, 1984b; Holmlund och Lang 1985). Boken innehöll en brett upplagd och huvudsakligen empirisk undersökning av bestämningsfaktorer för olika dimensioner av rörlighet (personalomsättning, byte av arbetsgivare och geografisk rörlighet). Olika datamängder – aggregerade tidsserier, tvärsnittsdata och longitudinella data över individer och hushåll, longitudinella data över arbetsställen – liksom olika ekonometriska metoder kom till användning. Frågeställningarna hade mycket gemensamt med de problem som Rundblad studerade, t.ex. vilken betydelse som löneskillnader har

1 Delar av avhandlingen finns publicerade i Holmlund (1975, 1978a) samt Holmlund och Löfgren (1975).

2 Lars Wohlin (2009) karakteriserar både Wallanders och Rundblads monografier som ”sociologiskt inriktade”, så Wallanders avhandling borde också ha kunnat läggas fram i sociologi. Sociologi inrättades som svensk universitetsdisciplin så sent som 1947.

för rörligheten mellan olika anställningar. Metodmässigt var dock skillnaderna stora såtillvida att jag till skillnad från Rundblad använde ekonometriska modeller och metoder. Min bok presenterade bl.a. en simultan analys av arbetsgivarbyten och lönetillväxt mellan åren 1968 och 1974. Sådan rörlighet visade sig ge en positiv avkastning i termer av bättre reallöneutveckling än alternativet att inte byta arbetsgivare. Denna effekt var särskilt stark för yngre personer. Det visade sig också att rörlighetsbesluten påverkades av vilken förväntad löneutveckling som är förenad med att byta respektive att inte byta arbetsgivare.

Boken presenterades på en presskonferens i slutet av augusti 1984 och kommenterades i både *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*. På ledarsidan i *DN* skrev Jan-Erik Nyberg under rubriken ”att räkna med rörlighet” att boken inte var helt lättillgänglig. Han infogade som illustration en formel från boken, som uttryckte den matematiska sannolikheten att en arbetare ska säga upp sig under en given tidsperiod. I *SvD* skrev Göran Albinsson Bruhner uppskattande om boken men noterade också (med viss rätt) att den bekräftade vad vi redan visste. En recensent i en amerikansk tidskrift skrev att analyserna höll hög kvalitet men att bokens estetiska utformning lämnade en del i övrigt att önska.³ Klart är att min bok inte alls nådde upp till samma estetiska nivå som Jan Wallanders avhandling, vilken hade gammalt fint boktryck, mängder av svartvita foton av god kvalitet och även kartor i färgtryck.

ANSTÄLLNINGSSKYDD

Lagen om anställningsskydd, LAS, infördes 1 juli 1974 och är i sina huvuddrag fortfarande gällande. LAS föreskriver bland annat saklig grund och turordningsregler vid avskedanden liksom uppsägningstider upp till sex månader. Förändringarna medförde att arbetsgivare drabbades av högre kostnader vid personalminskningar. En sannolik effekt av LAS var att sannolikheten för anställda att bli arbetslösa skulle minska men också att arbetsgivarna skulle bli försiktigare vid nyanställningar. I slutet av 1970-talet redovisade jag i några uppsatser undersökningar av dessa hypoteser. Som förväntat visade det sig att LAS medförde minskade risker att bli arbetslös men också färre nyanställningar vid givet efterfrågetryck på arbetsmarknaden. Jag kunde dock inte belägga att LAS hade något tydligt inflytande på arbetslöshetstiderna. Inte heller kunde jag belägga några effekter på ungdomsarbetslösheten (Holmlund 1978b, 1980, 1981b).

Det finns numera en relativt omfattande forskning om anställningsskydd;

3 ”Visually the book is aesthetically unpleasing. The cover is drab green. There is total absence of art work. The typing looks as if it were produced on a cheap departmental typewriter or word processor. In short, this is a ‘no frills’ production” (*Southern Economic Journal*, vol. 52, nr 3, sid. 885–886, 1986).

Skedinger (2010) och OECD (2013) ger aktuella översikter. Huvudresultaten är att lagstiftning om anställningsskydd leder till mindre bruttoflöden på arbetsmarknaden, dvs. färre anställningar men också färre avgångar. Däremot finns det knappast robusta resultat som tyder på att antalet sysselsatta eller arbetslösa skulle påverkas nämnvärt. Ungdomsarbetslösheten blir dock högre i relation till arbetslösheten för vuxna.

ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRING

Arbetslöshetsförsäkringens effekter har kommit att bli ett av mina viktigaste forskningsområden. Jag har medverkat i drygt 20 publikationer som på ett eller annat sätt berör denna försäkring. Den första uppsatsen på detta tema skrev jag under min IUI-tid tillsammans med min dåvarande kollega Anders Björklund (Björklund och Holmlund 1983). Publiceringen skedde i en bok om socialförsäkringar initierad av Birgitta Swedenborg, som flyttat från IUI till den nyinrättade Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO.

Några år senare vidareutvecklades studien för en engelsk antologi (Björklund och Holmlund 1991). Det blev en bred granskning av statens agerande på arbetslöshetsförsäkringens område med fokus på effektivitetsaspekter och fördelningsmotiv. Uppsatsen innehöll beräkningar på omfattningen av ersatt och icke ersatt arbetslöshet och på hur kompensationsgraden hade utvecklats sedan 1960-talet. Vi visade att finansieringssystemet innebar betydande subventioner av sysselsatta i branscher med hög säsongarbetslöshet, dvs. en typ av arbetslöshet som i huvudsak är förutsägbar och där offentlig arbetslöshetsförsäkring inte kan motiveras med traditionella försäkringsteoretiska argument. En sannolik konsekvens blir högre total arbetslöshet eftersom det sker en försvagning av de berördas incitament att skaffa alternativ sysselsättning under lågsäsonger.

AKTIV ARBETSMARKNADSPOLITIK

I decennier har Sverige i sysselsättningsbefrämjande syfte tillämpat olika former av aktiv arbetsmarknadspolitik. Utvärderingslitteraturen är numera omfattande. På området individeffekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder är mina forskningsinsatser relativt blygsamma. Sommaren 1979 organiserade jag en konferens om arbetsmarknadsfrågor med internationellt deltagande. Uppsatserna publicerades i en konferensvolym som bl.a. inkluderade ett bidrag jag skrivit (Holmlund 1981a). Uppsatsen hade ett avsnitt om individeffekter av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning och ett annat avsnitt studerade makroutfall.

Till den arbetsmarknadspolitiska åtgärdsarsenalen brukar man också räkna olika former av offentligt finansierade anställningsstöd och lönesubventioner. En

IUI-konferens i augusti 1978 bidrog till att jag kom att intressera mig för s.k. marginella sysselsättningsstöd, MSS, dvs. subventioner som avser att förbilliga *ökning* av sysselsättningen. Konferensens huvudtema var företagsbeskattning och flera prominenta amerikanska forskare deltog, bl.a. Martin Feldstein från Harvard och Robert Haveman från Wisconsin. Jag blev ombedd att kommentera en uppsats som Haveman skrivit tillsammans med sin Wisconsin-kollega John Bishop. De hade gjort en empirisk analys om effekterna av marginella sysselsättningsstöd som tillämpades i USA i slutet av 1970-talet. Programmet gick under namnet New Jobs Tax Credit (NJTC) och innebar i princip att företag fick en skattereduktion om de ökade antalet anställda (utöver en viss basnivå).

Jag minns att Feldstein var skarpt kritisk till NJTC och liknande åtgärder för att stimulera sysselsättningen. De empiriska resultat som Bishop och Haveman presenterade pekade dock på att NJTC i hög grad fungerade som det var tänkt, dvs. programmet bidrog till ökad sysselsättning.

Marginella sysselsättningsstöd var en av Gösta Rehns främsta käpphästar. Jag gillade också idén men var lite bekymrad över att det inte verkade finnas någon adekvat teoretisk modell för att analysera dem. Efter konferensen försökte jag mig därför på en egen modellformulering, som kom att publiceras i konferensvolymen (Holmlund 1981b). Det var en dynamisk partiell jämviktsmodell för företagets efterfrågan på arbetskraft där MSS påverkar anpassningskostnaderna för arbetskraften. Jag diskuterade uppsatsen med Gösta Rehn, men han var måttligt imponerad. Klart är att en tillfredsställande analys av MSS bör involvera allmänna jämviktseffekter, något som saknades i min modell.

Marginella sysselsättningsstöd står inte högt upp på dagens politiska agendor men är heller inte helt avförda från praktisk politik. Neumark (2013) ger en aktuell översikt av olika varianter som tillämpats i USA. Ett argument för MSS-politik är att den är direkt inriktad på vad som eftersträvas (ökad sysselsättning) och att budgetkostnaderna kan bli relativt låga jämfört med t.ex. generella sänkningar av löneskatter.

ARBETSLÖSHETENS VARAKTIGHET OCH INFLATIONSÖVERRASKNINGAR

I början av 1970-talet fick söketeorin sitt genombrott inom arbetsmarknadsekonomin och den kom att påverka även andra områden inom nationalekonomin. De första modellerna var mikroekonomiska och studerade sökbeteende bland arbetslösa personer. Optimal sökaktivitet innebar val av reservationslön (lägsta acceptabla löneerbjudande) liksom val av sökintensitet. Modellerna gav information om vilka faktorer som påverkar sökandet och därmed också sannolikheten för att få arbete och den förväntade arbetslöshetstiden.

Enligt sökteorin leder en förutsedd höjning av det allmänna löneläget till att den arbetssökande höjer sin reservationslön. Men det är osannolikt att förändringar av det allmänna löneläget alltid är förutsedda och orsakar anpassning av reservationslöner. Oförutsedd löneinflation, dvs. inflationsövertäckningar, leder därför till att fler anställningserbjudanden accepteras och att arbetslösheten faller till följd av kortare arbetslöshetsstider.

Vilken empirisk relevans har denna teori om sambandet mellan inflationsövertäckningar och arbetslöshet? Tillsammans med Anders Björklund undersökte jag frågan, ett projekt som avsatte en artikel i *American Economic Review* (Björklund och Holmlund 1981a). Vi använde tidsseriedata från de svenska och amerikanska arbetskraftsundersökningarna för att ta fram mått på sannolikheten att arbetslösa personer lämnade arbetslöshet.⁴ Vi skapade också alternativa mått på oförutsedd löneinflation och studerade i vad mån denna variabel kunde bidra till att förklara de cykliska variationerna i arbetslöshetens omfattning. Resultaten pekade på att inflationsövertäckningar hade viss betydelse i Sverige, i varje fall för korttidsarbetslösa. Men denna mekanism kunde bara förklara en mycket liten del av variationerna i arbetslöshetens varaktighet; en betydligt viktigare faktor var svängningar i tillgången på lediga platser.

KOMPENSERANDE LÖNESKILLNADER

En central tes i Adam Smiths berömda bok om nationernas välstånd (*The Wealth of Nations*, 1776/1994) är att lönebildningen på en oreglerad arbetsmarknad leder till att krävande, farliga eller otrevliga arbetsförhållanden blir kompenserade med högre löner än sådana med mindre krav och/eller bättre miljö. Sådana kompensande löneskillnader krävs för att människor ska vara villiga att även åta sig arbeten med betydande nackdelar. På en arbetsmarknad med fri rörlighet och konkurrens om arbetskraften kommer ”nettofördelarna” att utjämnas mellan olika arbeten.⁵

Logiken i Smiths analys av lönebildningen på en arbetsmarknad med perfekt konkurrens är svår att invända mot. Men hur är det med verklighetsförankringen? Åtskilliga studier har ägnats försök att empiriskt testa Smiths hypotes om

4 I en nära relaterad uppsats, Björklund och Holmlund (1981b), redovisade vi också deskriptiv information om arbetslöshetsstider och arbetslöshetsflöden i Sverige respektive USA.

5 ”The whole of the advantages and disadvantages of the different employments of labour and stock must, in the same neighborhood, be either perfectly equal or continually tending to equality. If in the same neighborhood, there was any employment evidently either more or less advantageous than the rest, so many people would crowd into it in the one case, and so many would desert in the other, that its advantages would soon return to the level of other employments” (Smith 1776/1994, sid. 114).

kompenenserande löneskillnader och resultaten har varit blandade.⁶ En traditionell metod är att skatta löneekvationer, där olika arbetsmiljöfaktorer inkluderas samtidigt som hänsyn tas till individegenskaper såsom utbildning och arbetserfarenhet. Ett problem är att mäta arbetsmiljöfaktorer, ett annat att beakta individuella produktivitetsskillnader.

Under 1980-talet började longitudinella data (paneldata) användas alltmer i empirisk arbetsmarknadsforskning. Tillgång till paneldata gör det möjligt att kontrollera för icke-observerade individuella faktorer på ett sätt som inte är möjligt i tvärsnittsdata. Greg Duncan från Michiganuniversitetet i Ann Arbor vistades i några omgångar på IUI i början av 1980-talet. Tillsammans funderade vi på att använda svenska paneldata för att på ett nytt sätt testa Adam Smiths hypotes. De data som då var tillgängliga var Levnadsnivåundersökningarna för 1968 och 1974; dessa data hade en panelkomponent, dvs. vissa intervjupersoner deltog i båda undersökningarna. Det fanns rik information om löner och andra individegenskaper liksom självrapporterade uppgifter om arbetsmiljöfaktorer. Vi argumenterade för att paneldata under rimliga antaganden borde ge mer tillförlitliga resultat än tvärsnittsdata.

Våra empiriska resultat publicerades i den då nya tidskriften *Journal of Labor Economics* (Duncan och Holmlund 1983). Paneldataskattningarna visade sig ge starkare stöd för Smiths teori än traditionella tvärsnittsdata. I paneldata, men inte i tvärsnittsdata, fann vi t.ex. att farliga arbeten var förenade med kompenenserande löneskillnader. Uppsatsen fick relativt stort genomslag och blev flitigt citerad.

SKATTER OCH LÖNEBILDNING

Arbetsgivaravgifterna – dvs. skatterna på arbetsgivarnas lönesumma – höjdes kraftigt under 1970-talet. Detta var delvis en följd av de s.k. Hagauppöknelserna, som innebar att sänkningar av inkomstskatter finansierades med ökade arbetsgivaravgifter.⁷ Höjningarna förefaller ha genomförts utan närmare analys av tänkbara effekter på lönekostnader och sysselsättning. En möjlighet är att höjningarna helt eller delvis övervälrades bakåt, dvs. medförde lägre löneökningar och därmed kanske också fick begränsade (eller inga) effekter på lönekostnaderna. Hur det var med den saken i Sverige verkar inte ha undersökts innan jag studerade frågan i början av 1980-talet (Holmlund 1983).

Teoriramen som låg till grund för den empiriska analysen preciserade hur de

⁶ En översikt av Brown (1980) noterade att det finns visst stöd för teorin men också besvärande många undantag.

⁷ Hagapolitikens budgeteffekter diskuterades i flera artiklar av IUI-ekonomerna Ulf Jakobsson och Göran Normann; se t.ex. Jakobsson och Normann (1976).

nominella lönerna påverkades av såväl konsument- som producentpriser, liksom av arbetsgivaravgifter och skatter på hushållens inkomster. Modellen skattades på tidsseriedata för perioden 1951–1979. Huvudresultatet var att ungefär hälften av de höjda arbetsgivaravgifterna övervältrades bakåt på lönerna på ett års sikt.

De löneekvationer som jag skattade i Holmlund (1983) skulle kunna beskrivas som varianter av en förväntningsutvidgad Phillipskurva, som relaterar de nominella lönestegringarna till arbetslöshet och (förväntade) prisstegringar. Reallönenivån bestämdes utanför modellen. Men en rimlig modell för lönebildningen bör också säga något om reallönens nivå, i varje fall på lång sikt. Lönebildningens aktörer – individer, arbetsgivare och organisationer – är med all sannolikhet intresserade av hur reallönerna utvecklas. Modeller med inriktning på reallöneutfall blev alltmer populära under 1980-talet, ett resultat av ett snabbt växande intresse för fackförenings- och förhandlingsmodeller där just reallöner (och sysselsättning) står i centrum.

I augusti 1984 anordnade Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet en konferens på temat fackföreningar och lönebildning. Jag inbjöds att kommentera en uppsats av Stanfordprofessorn John Pencavel, ledande empirisk forskare på området.⁸ Diskussionerna med John Pencavel under och efter konferensen ledde fram till att vi tillsammans skrev en uppsats om svensk lönebildning som så småningom kom att publiceras i *Economic Journal* (Pencavel och Holmlund 1988). Vi formulerade en modell för en monopolfackförening som fäster avseende vid reallön, sysselsättning och arbetad tid. Utifrån modellen kunde vi härleda ekvationer för reallön, sysselsättning och arbetad tid. Det var också möjligt att utifrån de skattade ekvationerna dra slutsatser om fackets preferenser när det gäller reallön, sysselsättning och arbetad tid.

Vid IUI började jag också arbeta med en modell för löneglidning, dvs. skillnaden mellan totala och avtalade lönehöjningar, i en ekonomi med fackföreningar (publicerad i Holmlund 1986). Löneglidning hade under lång tid svarat för en betydande del av de totala löneökningarna i Sverige. Mitt syfte var att inkorporera löneglidning i en fackföreningsmodell och att undersöka hur avtalslöner och löneglidning påverkades av stabiliseringspolitik, som verkade via konjunkturberoende offentlig sysselsättning (beredskapsarbeten). Jag antog att facket löneförhandlar under osäkerhet om efterfrågan på arbetskraft. När denna realiserar uppstår vid den givna avtalslönen antingen efterfrågeöverskott eller utbudsöverskott på arbetskraft. Vid efterfrågeöverskott sker löneglidning som eliminerar en del av denna obalans, ett utfall som facket beaktar i sina lönekrav.

Efter IUI-tiden fortsatte jag att publicera artiklar och bokkapitel avseende teo-

⁸ Konferensbidragen inklusive kommentarer publicerades i ett specialnummer av *Scandinavian Journal of Economics* (vol. 87, nr 2, 1985). Mina kommentarer återfinns i Holmlund (1985).

retiska och empiriska modeller för lönebildning med fackföreningar och förhandlingar. En längre uppsats med både teoretiska och empiriska bidrag publicerades i den monografiserie som initierats av min nya arbetsgivare, Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, FIEF (Holmlund 1989). Inom nationalekonomisk forskning var intresset för fackföreningsmodeller stort under 1980-talet men förefaller ha minskat påtagligt under senare år. En bidragande förklaring kan vara att det fackliga inflytandet över lönebildningen har minskat i många länder.

FAMILJEEKONOMI OCH ANDRA PROJEKT

I början av 1980-talet var jag under ett par år deltidanställd forskare (docent) vid Stockholms universitets demografiska enhet. Jag hade blivit ditlockad av den nye demografiprofessorn Jan Hoem, framstående matematisk statistiker och expert på demometri. Jag läste in en hel del av den nationalekonomiska forskningen om familjebildning och fertilitet men fann inte litteraturen vara tillräckligt intressant för att ägna området ett dominerande intresse. Kanske var en anledning att problemen tycktes vara alltför långt borta från de policyfrågor som engagerade mig.

En uppsats lyckades jag dock åstadkomma (Holmlund 1984c). Jag använde individdata från 1974 för att undersöka effekterna av familjestorlek på utbildning och lön. Hypotesen var att fler syskon innebär att varje enskilt barn får mindre tid och andra resurser från sina föräldrar, något som för barnen skulle kunna leda till sämre möjligheter på arbetsmarknaden. Resultaten bekräftade att det fanns ett negativt samband mellan antalet syskon och framtida utbildning och lön. Jag undersökte också om åldersskillnader mellan syskon (*child spacing*) spelade någon roll och fann att ju mindre dessa var desto sämre blev det individuella utfallet. En tolkning skulle kunna vara att även tätare födslar innebär större syskonkonkurrens om föräldratillgångarna.

Mina empiriska analyser av betydelsen av familjestorlek och åldersskillnader fångade korrelationer mellan olika variabler men resultaten kunde kanske inte ges en kausal tolkning. I dag skulle antagligen många granskare efterlysa någon form av ”naturligt experiment” som ger upphov till variation i de familjeförhållanden man vill studera effekterna av. Pettersson-Lidbom och Skogman Thoursie (2009) är en aktuell studie som uppfyller detta krav; de utnyttjar information om reformer av den svenska föräldraförsäkringen som påverkar incitamenten för tätare födslar. Deras resultat tyder också på att kortare avstånd mellan syskon verkligen innebär sämre framtida arbetsmarknadsutfall.

I samband med IUI:s långtidsbedömning 1979 arbetade jag en del med frågor kring arbetskraftsutbudets bestämningsfaktorer (Holmlund 1979). Bland annat skattade jag på paneldata modeller för arbetskraftsdeltagande i svenska arbetsmarknadsregioner (s.k. A-regioner). Ett resultat var att tillgången på daghems-

platser hade en starkt positiv effekt på den kvinnliga förvärvsfrekvensen (men kausaliteten i sambandet skulle nog kunna diskuteras).

Det nordiska nationalekonomiska mötet i Helsingfors 1981 hade strukturproblem och långsam tillväxt som tema. Jag inbjöds att bidra med ett föredrag vilket resulterade i en uppsats om arbetsmarknad och strukturproblem i de nordiska länderna (Holmlund 1982a). Uppsatsen diskuterade arbetsmarknadsrelaterade bestämningsfaktorer för produktivitetsutvecklingen, t.ex. omflyttningsvinster via arbetskraftsrörlighet.⁹

DATABASER OCH DEBATT

Kring 1980 började Gunnar Eliasson och Anders Klevmarken, ekonometriprofessor i Göteborg och tidigare IUI-forskare, att planera för en stort upplagd datainsamling avseende svenska hushålls ekonomiska villkor. Projektet benämndes HUS (Hushållens ekonomiska levnadsförhållanden) och involverade forskare från flera olika institutioner. Förebilden var den Michiganbaserade paneldatabasen PSID (Panel Studies of Income Dynamics). Ambitionen var att i enkäter inkludera frågor om löner och sysselsättning samt tidsanvändning och konsumtion. Projektet fick stöd från bl.a. Riksbankens Jubileumsfond, men på grund av otillräcklig finansiering kunde tyvärr inte de ursprungliga högt ställda ambitionerna till fullo realiseras.

Undersökningen föregicks av ett omfattande arbete med frågekonstruktioner och även intervjuarutbildning på olika håll i landet. Jag jobbade med arbetsmarknadsrelaterade frågor, delvis tillsammans med IUI-kollegan Anders Björklund. Den första HUS-omgången gjordes 1984 och därefter genomfördes uppföljande undersökningar vid sex andra tillfällen, senast 1998. Hela forskningsmaterialet är fritt tillgängligt via Svensk Nationell Datatjänst, SND.

HUS-data har använts i en hel del studier men mitt intryck är att användningen har minskat över tid. En deskriptiv redogörelse för vissa arbetsmarknadsdata finns i Edin m.fl. (1990). Björklund och Holmlund (1989) innehåller en studie av rörlighet på den svenska arbetsmarknaden som utnyttjar paneldata från HUS för åren 1984 och 1986. Vi undersökte särskilt lönekonsekvenserna av ”frivillig” res-

9 När jag gräver i mina gömmor hittar jag också ett opublicerat papper från 1980 om skogsekonomi. Uppsatsen studerar ett dynamiskt optimeringsproblem för en skogsägare vars nyttofunktion inkluderar konsumtion och fritid men också storleken på skogsbeståndet som antas avkasta icke-pekuniära värden för skogsägaren. Med hjälp av modellen kan man studera effekter av olika skatter, t.ex. inkomstskatt, skatt på skogsbeståndet och skatt på skogsbeståndets nettotillväxt. Jag vill minnas att jag fick någorlunda uppmuntrande refereutlåtanden från *Forest Science* men jag levererade aldrig någon reviderad version till tidskriften. Antagligen är det lite sent att nu komma med en revision!

pektive ”ofrivillig” rörlighet (uppsägningar på eget respektive arbetsgivarens initiativ). Skillnaderna i sysselsättning och löneutfall var betydande. Personer som sade upp sig fick nytt arbete snabbare och ökade sin lön betydligt mer än personer som förlorade sina anställningar.

Ett annat datainsamlingsprojekt i vilket jag medverkade under min IUI-tid gällde arbetslösa ungdomar i Stockholm. Undersökningen genomfördes i sina första tre faser under 1981 och 1982 av Regionplanekontoret vid Stockholms läns landsting och Utrednings- och statistikkontoret vid Stockholms kommun. Med stöd från Arbetsmarknadsdepartementet (och med arbetsinsatser från min och Anders Björklunds sida) genomfördes en fjärde omgång under 1985. Av särskilt intresse var den kontinuerliga redovisningen av ungdomarnas arbetskraftsstatus. För att studera arbetslöshetstider på individdata är det viktigt med detaljerade ”händelsehistorier” (*event histories*) så att tidpunkterna för t.ex. övergång till arbete kan mätas på ett tillfredsställande sätt.

Stockholmsundersökningens data har kanske inte kommit att utnyttjas till sin fulla potential. Två exempel på tidskriftspubliceringar är Albrecht m.fl. (1989) som använde materialet för att studera arbetslöshetstider och Korpi (1997) som undersökte hur självrapporterade mått på välbefinnande påverkades av arbetslöshet och deltagande i arbetsmarknadspolitiska program.

Mina debattartiklar under IUI-tiden (delvis i *Ekonomisk Debatt*) handlade om arbetsmarknadspolitik (Björklund och Holmlund 1980) samt inkomst- och stabiliseringspolitik (Holmlund 1982b; Holmlund och Ysander 1983). I inläggen om inkomstpolitik diskuterades möjligheterna att via skattepolitiska instrument (skattebaserad inkomstpolitik) skapa incitament för återhållsamma löneuppgörelser. Lönebildning och stabiliseringspolitik behandlades också i en bok initierad av Bengt-Christer Ysander i vilken jag, Bengt-Christer och tre andra författare medverkade (Calmfors m.fl. 1985).

Under åren 1983–84 var jag tillsammans med Lars Bergman från Handelshögskolan i Stockholm redaktör för Nationalekonomiska Föreningens tidskrift *Ekonomisk Debatt*. Vi initierade det s.k. Myrdalpriset som en hyllning till professor Gunnar Myrdal på hans 85-årsdag. Priset (för närvarande 25 000 kr.) utdelas varje år av Swedbank för bästa artikel i tidskriften under året. Under senare år har jag ingått i den jury som beslutar om Myrdalpriset.

FRÅN IUI TILL FIEF OCH UPPSALA UNIVERSITET

Den 1 juli 1985 slutade jag på IUI och började arbeta vid nystartade Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, FIEF. Detta finansierades av LO och i de interna diskussioner som föregick bildandet deltog bl.a. Villy Bergström (tidigare IUI-forskare och blivande FIEF-chef) och IUI-forskaren och

sedermera Uppsalaprofessorn Bengt-Christer Ysander (som vanligt med många järn i elden). Det faktum att LO startade FIEF förefaller ha haft både ideologiska och forskningsrelaterade orsaker. Det fanns inom organisationen en frustration över vad som uppfattades vara en växande nyliberal dominans i den ekonomisk-politiska debatten. Samtidigt såg man ett behov av forskningsbaserade kunskaper på fackföreningarnas intresseområden, t.ex. arbetsmarknadsfrågor.

FIEF var vid starten ett mycket litet institut – fyra forskare på docentnivå inklusive chefen. Efterhand utökades personalstyrkan med gästforskare och ett par doktorander. Man kan diskutera vad som är lämplig storlek för forskningsinstitut, men det är ganska klart att FIEF aldrig nådde upp till den optimala nivån. En rimligt stor forskarstab är särskilt viktig om institutet – som i FIEF:s fall – förutsetts täcka flera forskningsområden.

Varför bytte jag institut? Det berodde inte på missnöje med IUI utan var en följd av känslan att det var dags att röra på sig efter nio år på samma arbetsplats. Jag sympatiserade med de allmänna strävanden som låg bakom skapandet av FIEF. Men samtidigt kände jag en lätt oro för att den frihet IUI hade erbjudit kanske inte skulle finnas på FIEF. Det fanns nämligen planer på att en del av arbetstiden skulle användas för fackliga utredningsuppdrag. I praktiken visade sig dessa farhågor vara obefogade. Jag fick samma frihet på FIEF som på IUI.

FIEF avvecklades 2006. Försöken att bredda huvudmannskapet till att inkludera TCO och SACO och därmed skapa ett ”Löntagarnas forskningsinstitut” (efter finsk förebild) misslyckades. LO:s styrelse beslöt då att inte anslå fortsatta resurser till FIEF. Man kan fråga sig vilken relevans som LO:s ursprungliga motiv för att inrätta FIEF skulle ha idag. Kanske är de i vissa avseenden starkare. I varje fall råder ingen brist på tankesmedjor och institut som mer eller mindre explicit representerar marknadliberala och/eller nyliberala idéer.

Under 1986 sökte jag en ledigförklarad professur i nationalekonomi vid Uppsala universitet, tidigare innehavare var Göran Ohlin. Jag fick tjänsten och tillträdde 1 juli 1987. Då fanns endast två nationalekonomiprofessorer på institutionen, båda med IUI-förflutet: jag själv och Bengt-Christer Ysander (som hade efterträtt Ragnar Bentzel som också hade ett förflutet som IUI-chef). Tyvärr gick Bengt-Christer bort alldeles för tidigt, men han hade ändå hunnit efterlämna bestående avtryck på institutionen.

Skillnaderna mellan att arbeta på forskningsinstitut och en universitetsinstitution är stora. Med en professur följer undervisning, administration i varierande grad och framförallt handledning, särskilt av doktorander. Den tid som är tillgänglig för egen forskning är väsentligt mindre jämfört med förhållandena på ett renodlat forskningsinstitut. Å andra sidan tillkommer möjligheterna att få samarbeta med begåvade doktorander. Jag har i Uppsala haft drygt 35 doktorander och av dessa har närmare 30 avlagt doktorsexamen medan de övriga har slu-

tat efter licentiatexamen. Flera av mina doktorander har också varit mina medförfattare.

FORSKA FRITT ÄR STORT

Över ingången till Uppsala universitets aula återges Thomas Thorilds berömda devis ”Tänka fritt är stort men tänka rätt är större”. Inskriptionen härrör från 1887 och anses ha tillkommit för att markera universitetsledningens avståndstagande från ett kontroversiellt föredrag som Knut Wicksell höll samma år (”Huru jag vart fritänkare”). Devisen är omstridd men propåer om att byta ut den har hittills inte vunnit gehör.

Jag har haft förmånen att kunna forska fritt under fyra decennier. Spelar det institutionella ramverket – huvudmannaskapet – någon roll för möjligheterna att bedriva fri forskning? Utifrån mina erfarenheter skulle det ligga nära till hands att svara nej – fri forskning kan ske på fristående institut av typen IUI och FIEF likaväl som på universiteten. Men jag tror att den slutsatsen är förhastad. Forskningsinstitut som har intresseorganisationer som huvudmän löper en potentiell risk för att utsättas för restriktioner när det gäller vilka frågor som kan aktualiseras, vilka teoretiska perspektiv som kan utvecklas och vilka debattinlägg som kan göras. Ta som exempel kontroversiella frågor som löntagarfonder och arbetsrätt. Anta att IUI-forskare hade utvecklat modeller som visade att löntagarfonder skulle ha positiva samhällsekonomiska effekter. Eller att FIEF-anställda i forskning och debatt hade argumenterat för att kollektivavtalen borde skrotas. Hade sådana aparta forskare kunnat verka utan inskränkningar? I längden skulle det nog vara ohållbart. Krav på inordning i leden – att tänka rätt – skulle efterhand bli ofrånkomliga.

Finns liknande gränser för universitetsforskning? Forskare med osäkra anställningsvillkor som ständigt tvingas söka forskningsmedel blir lätt utlämnade åt den konventionella visdom som för tillfället dominerar bland anslagsgivarna. Men universitetsforskare som har ett stort mått av anställningstrygghet och dessutom tillgång till rejäla basanslag är svårstyrda. Den akademiska friheten borde därför garanteras bäst av universiteten. Tyvärr finns det inslag i senare års utveckling inom det svenska universitetssystemet som bidrar till att försvaga den akademiska friheten. Den s.k. autonomireformen tycks på många håll ha inneburit mindre av forskningens frihet och mer av makt för universitetsledningarna.

REFERENSER

- Albrecht, James, Bertil Holmlund och Harald Lang (1989), "Job Search and Youth Unemployment: Analysis of Swedish Data". *European Economic Review: Papers and Proceedings*, vol. 33, nr 2–3, 416–425.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1980), "Erfarenheter av 70-talets arbetsmarknadspolitik". *Ekonomisk Debatt*, årg. 8, nr 4, 252–265.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1981a), "The Duration of Unemployment and Unexpected Inflation: An Empirical Analysis". *American Economic Review*, vol. 71, nr 1, 121–131.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1981b), "The Structure and Dynamics of Unemployment: Sweden and the United States". I Gunnar Eliasson, Bertil Holmlund och Frank Stafford red., *Studies in Labor Market Behavior: Sweden and the United States*. IUI Conference Report 1981:2. Stockholm: IUI.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1983), "Arbetslöshetsersättningen i Sverige – motiv, regler och effekter". I *Inför omprövningen*. Stockholm: Liber.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1989), "Job Mobility and Subsequent Wages in Sweden". I Jouke van Dijk, Hendrik Folmer, Henry Herzog och Alan Schlottmann red., *Migration and Labor Market Adjustment*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Björklund, Anders och Bertil Holmlund (1991), "The Economics of Unemployment Insurance: The Case of Sweden". I Anders Björklund, Robert Haveman, Robinson Hollister och Bertil Holmlund, *Labour Market Policy and Unemployment Insurance*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, Charles (1980), "Equalizing Differences in the Labor Market". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 94, nr 1, 113–134.
- Calmfors, Lars, Bertil Holmlund, Assar Lindbeck, Nils Lundgren och Bengt-Christer Ysander (1985), *Lönebildning och samhällsekonomisk stabilisering*. Stockholm: Svenska Sparbanksföreningen.
- Dahlberg, Åke och Bertil Holmlund (1978a), "Internal Labor Migration in Sweden". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 80, nr 1, 104–112.
- Dahlberg, Åke och Bertil Holmlund (1978b), "The Interaction of Migration, Income and Employment in Sweden". *Demography*, vol. 15, nr 3, 259–266.
- Duncan, Greg och Bertil Holmlund (1983), "Was Adam Smith Right, After All? Another Test of the Theory of Compensating Wage Differentials". *Journal of Labor Economics*, vol. 1, nr 4, 366–379.
- Edin, Per-Anders, Bertil Holmlund och Johnny Zetterberg (1990), "Lönestruktur och rörlighet på den svenska arbetsmarknaden". I Anders Klevmarken red., *Tid och råd*. Stockholm: IUI.
- Eliasson, Gunnar (1985), *The Firm and Financial Markets in the Swedish Micro-to-*

- Macro Model – Model, Theory and Verification*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell International.
- Holmlund, Bertil (1975), "The Behaviour of Unemployment and Vacancies – A Model and Some Tests of Its Implications". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 37, nr 1, 65–71.
- Holmlund, Bertil (1976), *Arbetslöshet och lönebildning – kvantitativa studier av svensk arbetsmarknad*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Umeå universitet.
- Holmlund, Bertil (1978a), "Arbetslöshet och lönebildning i ett regionalt perspektiv". I SOU 1978:60, *Arbetsmarknadspolitik i förändring*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Holmlund, Bertil (1978b), "Erfarenheter av Åmanlagarna". *Ekonomisk Debatt*, årg. 6, nr 4, 236–246.
- Holmlund, Bertil (1979), "Perspektiv på arbetskraftsutbudets utveckling". I *Utrikeshandel, inflation och arbetsmarknad*. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1980), "A Simulation Model of Employment, Unemployment and Labor Turnover". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 82, nr 2, 273–290.
- Holmlund, Bertil (1981a), "Determinants and Characteristics of Unemployment in Sweden: The Role of Labor Market Policy". I Gunnar Eliasson, Bertil Holmlund och Frank Stafford, red., *Studies in Labor Market Behavior: Sweden and the United States*. IUI Conference Report 1981:2. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1981b), "Employment Subsidies and the Behavior of the Firm". I Gunnar Eliasson och Jan Södersten, red., *Business Taxation, Finance and Firm Behavior*. IUI Conference Report 1981:1. Stockholm: IUI.
- Holmlund; Bertil (1982a), "Arbetsmarknad och struktumvandling i de nordiska länderna". I *Långsam tillväxt – strukturproblem och ekonomisk politik*. Föreläsningar vid det nordiska nationalekonomiska mötet i Helsingfors.
- Holmlund, Bertil (1982b), "Ekonomisk politik mot inflation och arbetslöshet". I *Arbetsmarknadspolitik under debatt*. Stockholm: Liber.
- Holmlund, Bertil (1983), "Payroll Taxes and Wage Inflation: The Swedish Experience". *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 85, nr 1, 1–15.
- Holmlund, Bertil (1984a), *Labor Mobility: Studies of Labor Turnover and Migration in the Swedish Labor Market*. Stockholm: IUI.
- Holmlund, Bertil (1984b), "Income Prospects and Job Mobility: The Case of Sweden". *European Economic Review*, vol. 24, nr 3, 383–400.
- Holmlund, Bertil (1984c), "Sibling Position and Achievement: The Case of Sweden". Report from the Seventh Nordic Demographic Symposium. *Scandinavian Population Studies*, vol. 7, 100–107.
- Holmlund, Bertil (1985), "Comment on John Pencavel, Wages and Employment

- under Trade Unionism: Microeconomic Models and Macroeconomic Applications”. *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 87, nr 2, 228–233.
- Holmlund, Bertil (1986), ”Centralized Wage Setting, Wage Drift and Stabilization Policies under Trade Unionism”. *Oxford Economic Papers*, vol. 38, nr 2, 243–258.
- Holmlund, Bertil (1989), ”Wages and Employment in Unionized Economies: Theory and Evidence”. I Bertil Holmlund, Karl-Gustaf Löfgren och Lars Engström, *Trade Unions, Employment, and Unemployment Duration*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmlund, Bertil och Harald Lang (1985), ”Quit Behavior under Imperfect Information: Searching, Moving, Learning”. *Economic Inquiry*, vol. 23, nr 3, 383–393.
- Holmlund, Bertil och Karl-Gustaf Löfgren (1975), ”On the Optimal Distribution of Vacancies: A Model and Its Application”. *Swedish Journal of Economics*, vol. 77, nr 4, 470–480.
- Holmlund, Bertil och Bengt-Christer Ysander (1983), ”Skattebaserad inkomstpolitik – principer och problem”. *Ekonomisk Debatt*, årg. 11, nr 6, 407–418.
- Korpi, Tomas (1997), ”Is Utility Related to Employment Status? Employment, Unemployment, Labor Market Policies and Subjective Well-Being among Swedish Youth”. *Labour Economics*, vol. 4, nr 2, 125–147.
- Meidner, Rudolf (1954), *Svensk arbetsmarknad vid full sysselsättning*. Stockholm: Konjunkturinstitutet.
- Neumark, David (2013), ”Spurring Job Creation in Response to Severe Recessions: Reconsidering Hiring Credits”. *Journal of Policy Analysis and Management*, vol. 32, nr 1, 142–171.
- OECD (2013), *Employment Outlook*. Paris: OECD.
- Pencavel, John och Bertil Holmlund (1988), ”The Determination of Wages, Employment, and Work Hours in an Economy with Centralized Wage-Setting: Sweden 1950–83”. *Economic Journal*, vol. 98, nr 393, 1105–1126.
- Pettersson-Lidbom, Per och Peter Skogman Thoursie (2009), ”Does Child Spacing Affect Children’s Outcomes? Evidence from a Swedish Reform”. IFAU Working Paper 2009:7. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- Rundblad, Bengt (1964), *Arbetskraftens rörlighet*. Stockholm: IUI.
- Smith, Adam (1776/1994), *The Wealth of Nations*. New York: The Modern Library.
- Wallander, Jan (1948), *Flykten från skogsbygden*. Stockholm: IUI.
- Wohlin, Lars (2009), ”IUI och dess verksamhet fram till 1976”. I Magnus Henrekson red., *IFN/IUI 1939–2009*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

FÖRFATTARPRESANTATION

Bertil Holmlund är född 1947 och disputerade för doktorsexamen vid Umeå universitet år 1976. Han var verksam som forskare vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) under perioden 1976–1985 och vid Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning (FIEF) under åren 1985–1987. Under perioden 1984–1986 var han deltidanställd forskare (docent) vid Demografiska avdelningen vid Stockholms universitet. Han utnämndes till professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet 1987. Han har varit gästforskare vid universitet i USA (University of Michigan), Storbritannien (University of Southampton), Australien (Australian National University) och Kanada (University of British Columbia). Han är Research Fellow vid CESifo i München och Institute for the Study of Labor (IZA) i Bonn.

Bertil Holmlund var redaktör för tidskriften *Ekonomisk Debatt* 1983–1984 och för *Scandinavian Journal of Economics* 1997–2000. Han har varit expert i statliga utredningar om arbetsmarknadspolitik, arbetslöshetsförsäkring och miljöbeskattning samt ledamot av forskningsråd och vetenskapliga råd. Under åren 2001–2005 var han ordförande för Ekonomiska Rådet (en myndighet under Finansdepartementet som senare ombildats till Finanspolitiska rådet). Han var ordförande för European Association of Labour Economists (EALE) under perioden 2002–2005.

Holmlund är ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) sedan 1999 och ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) sedan 2004. Under åren 2008–2010 var han ordförande för Ekonomipriskommittén avseende priset i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Åren 2007–2010 var han ordförande för priskommittén för Assar Lindbeckmedaljen.

Under perioden 2009–2011 var Holmlund prefekt för Nationalekonomiska institutionen vid Uppsala universitet. Han är sedan 2010 föreståndare för Uppsala Center for Labor Studies (UCLS), ett multidisciplinärt forskningscentrum finansierat av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte).

Holmlund erhöll Söderbergska priset 2011 och utnämndes till hedersdoktor vid universitetet i Jyväskylä 2013. Han erhöll Rudbeckmedaljen från Uppsala universitet 2014.